

BARKÓ SZABOLCS Minden nap egy ünnepnap

A jeles napok szerepe Máriássy László háborús naplójának tükrében

I. A naplóíró Máriássy László életéről

Vitéz márkus- és batizfalvi Máriássy László 1888. július 10-én látta meg a napvilágot Rimaszombaton. Édesanyja Farkas Erzsébet, édesapja márkus- és batizfalvi Máriássy László, aki földbirtokos, s egyben árvaszéki ülnök is volt. A család vallása református. Hadnaggyá 1909-ben avatták a Ludovika Akadémián, s tényleges katonai szolgálatát 1909 augusztusában kezdte meg a magyar király 5. honvédhuszár ezredben. Az I. világháború idején főhadnagyi rangja¹ volt, az ezred Nyíregyházán fekvő második osztályában szolgált a 6. lovasszázad első szakaszparancsnokaként. Ezredével harcolt a galíciai fronton.

A Bruszilov-offenzívát követő harcokban 1916. július 6-án a teljes 5. honvédhuszár ezred fogságba esett. Máriássy százados 1919. októberében szabadult az orosz fogságból. 1918. augusztus elsején századosá avatták. A fogságból szabadulva megszakította a katonai szolgálatát. 1924 és 1926 között Borsod-Gömör és Kishont vármegye széktartója volt. 1921. június 4-én megnősült, felsőlehotai és lehotai Abaffy Erzsébetet vette feleségül, két gyermekük született: László 1922-ben, Éva 1923-ban. 1926-ban századosi rangban újra állományba lépett. Ezt követően őrnagyként szolgált az 1. huszárezredben. 1934-től lótenyésztési eladóként dolgozott Egerben. 1937. március 26-án

A házamban

¹ Máriássy László I. világháborús naplója a család feljánlásának köszönhetően került a nyíregyházi Jósa András Múzeum gyűjteményébe 2009-ben. A kéziratos feljegyzések rendelkezésemre bocsátását és a szakmai iránymutatást köszönöm Bene János igazgató úrnak. Amennyiben az eredeti írásmódnak nem volt értelmet megkülönböztető szerepe, a Máriássy Lászlótól vett idézetekben a mai helyesírás szabályaihoz igazodok. A korabeli rendfokozatokról bővebben: SZIJJ JOLÁN (főszerk.): Magyarország az első világháborúban: lexikon A – Zs. Budapest, 2000. Petit Real, 784–785.

a kormányzó parancsára Magyar Királyi Koronaőri pozícióba került mint a koronaőrség parancsnoka. Egészen 1942. november 1-jéig töltötte be ezt a tisztséget, 1943-ban nyugállományba helyezték, viszont 1944 tavaszáig huszár ezredesként dolgozott a Honvédelmi Minisztériumban.

1946-ban Zsámbokra költözött feleségével, földméréseken dolgozott figuránsként és sertéspásztori munkából élt, illetve az Angliában élő lánya támogatta őket, a későbbiekben egy kis telken gazdálkodott. 1955-ben feleségével elhagyta Magyarországot, s Angliába költözött. 86 éves korában, 1974. február 22-én hunyt el Londonban.²

Dolgozatomban Máriássy László naplója alapján azt kívánom bemutatni, hogy miként történt az ünnepek megtartása a frontvonalban az I. világháború első két évében.

II. Az ünnep definíciója és tipizálása

Az ünnepek több szempontból különböznek az átlagos hétköznapoktól, sőt, egyenesen kiszakítják az ünneplőt a megszokott napi rutinból. „Az ünnep mindig az eredet idejében játszódik, és éppen az eredet-időnek ez az újbóli fellelése okozza, hogy az ember másként viselkedik az ünnepek alatt, mint azok előtt vagy azok után.”³ Az ünnep fontossága tehát éppen ebben rejlik, kilépni a jelenvaló lineáris időből, s egyben belépni az örök idő távlatába.⁴

Ezenkívül esszenciális tényező még a különleges napoknak az időtagoló szerepe, hiszen: „Az ünnepek struktúráját és ritmusa kölcsönöznek az időfolyamnak, megteremtve az időnek azt az általános rendjét, amelyben a mindennapok elnyerhetik méltó helyüket.”⁵ Így különülhet el a szent és a profán egymástól a napok jelentőségét tekintve a naptári év által adott időfolyamon belül.

Akármilyen élethelyzetben van az ember, ezek a jeles napok szerves részeit képezik életének, ezáltal a megemlékezés, megünneplés alapvető jelentőséggel bír. Erénye ezeknek több dologban ragadható meg, említhetnénk többek közt az egyén identitásának kialakításában játszott szerepét, vagy a kollektívaterepítés pozitívumát, amely embereket, különböző méretű embercsoportokat köt össze. Éppen emiatt érdemes vizsgálat tárgyává tenni a háborús frontok ünnepeit, illetve azt megfigyelni, hogy milyen ünneplési szokások voltak érvényben ezekben az embert próbáló időkben a katonák körében.

Az ünnepek időbeli természetét megfigyelve állíthatjuk, hogy a legtöbb esetben periodicitás áll fent, tehát az ünnepek előre kiszámítható módon ismétlődnek.⁶ A naplóíró

² Az életrajz összeállításához az alábbi forrásokat használtam fel: BENE JÁNOS: Stojanow. A kassai 5. honvédhuszár ezred (nyíregyházi) II. osztályának tűzkeresztsége 1914. augusztus 15-én. A nyíregyházi Jósza András Múzeum évkönyvei LVI. 2014. 283.; BENE JÁNOS – SZABÓ PÉTER: A magyar királyi honvéd huszár tisztikar, 1938–1945. Budapest, 2006. Heraldika, 179.

³ ELIADE MIRCEA: A szent és a profán. Budapest, 2014. Helikon Kiadó, 61.

⁴ KOTICS JÓZSEF: Ünnep és rítus napjainkban. Debreceni Disputa, Debrecen, 2006. 4. sz. 4.

⁵ ASSMANN, JAN: A kulturális emlékezet. Budapest, 2013. Atlantisz Könyvkiadó, 59.

⁶ KAPITÁNY ÁGNES – KAPITÁNY GÁBOR: Az ünnep mint emlékezés az emlékezés mint ünnep. Jelkép, 2012, 1–4. Interneten elérhető: http://communicatio.hu/jelkep/2012/1_4/kapitany_agnes_kapitany_gabor.htm (letöltés: 2018.10.21. 15:02) [KAPITÁNY ÁGNES–KAPITÁNY GÁBOR, 2012.]

Máriássy például két karácsonyt tölt el a fronton, ez is izgalmas alapot kínál az összehasonlításra.

A temporalitásnak viszont van egy másik vetülete, amely szerint az ünnep nem csak ciklikusan ismétlődő, hanem egyben lineáris is. Ez a mindenkori jelen ünneplését köti össze a múlt és a jövő idősíkjával, így teremtve kontinuitást. Az ünnep e hármas időbeli természete egy múltbeli eseményről való emlékezésen alapszik, a jelenben ennek megerősítése és megújítása. S mindez egyben a neves alkalom jövőbeli továbbélését is szem előtt tartja.⁷

Többféle csoportosítás érvényes az ünnepekre, az egyik differenciálás alapja a nyilvánosság mértéke. Ez alapján léteznek nyilvános ünnepek, amelyek egy adott kultúrán vagy nemzetben belül mindenkinek szólnak, erre releváns példa a húsvét és a karácsony. A másik típus pedig a szűkebb körökben megült napok, mint például a névnapok és születésnapok.

Egy másik felosztás szerint beszélhetünk keresztény kultúrkörhöz kapcsolódó ünnepekről (például az előbb említett karácsony és húsvét), személyekhez fűződő jeles napokról (névnap és születésnap), illetve egyéb kategóriába tartozó ünnepi eseményekről, mint a különféle hobbikról, szabadidős tevékenységekről. Máriássy huszárszázados esetében ilyen elfoglaltság volt a vadászat.

Természetesen további csoportosítási lehetőségek még előfordulhatnak, a lényeg viszont, hogy lássuk az ünnepek komplexitását, amely nem csak ezen a téren jelentős, hanem az időbeliségét, szerepét és hatását tekintve egyaránt.

III. A fronton megélt ünnepek szignifikáns vonásai

Az ünnepekhez gyakran kapcsolódnak hagyományok, szokások, amelyek normális helyzetben nem változnak hosszú éveken keresztül. Ezzel szemben, ha az egyén élethelyzete gyökeres megváltozik, akkor az adott körülményekhez igazodva a jeles napok megemlékezései más mederbe terelődnek. Máriássy László és katonatársai életében a nagy változást az I. világháború pusztító mindennapjai jelentették, amelyeket beékelődve egy-egy ünnep szakított meg. Ennél a pontnál vetődik fel a kérdés, vajon mennyiben különbözik a megszokott ünneplésektől a kint megélt?

Első karácsonyáról így ír az emlékező huszártiszt: „Szomorú karácsony esténk volt. Parancs szerint figyelmeztetnünk kellett a legénységet, fokozott éberségre, mert a muszka állítólag támadással akarja karácsony esténket megzavarni. [...] Késő este volt, mire őreinket felállítottuk, és az erdő szélén földre terített pokrócainkra letelepedtünk. Ott töltöttük a karácsonyestét. Milyen karácsony volt ez! Eleven karácsonyfák között, ahol a gyertyagyújtás elmaradt, mert még gyufát sem szabad gyújtani, olyan közel van a muszka. Az ünnepi vacsora egy darab szalonnából állott, ami egyben az ünnepi ebéd is volt.

⁷ Uo.

Muzsikát hozzá a muszka adott, mert a távolból világító Jaslóból⁸ ide hangzik az orosz katonazene hangja. Mindnyájan hallgattunk. Haza, az otthoni karácsonyra gondolt mindenki. Szomorú! Ez az első karácsony, amit nem az én drágáim között töltök el. Elképzelem hogyan telt el otthon a szenteste. Szegények, nekik tán még rosszabbul, mint nekem. Szegény jó szüleim mindig arra gondoltak, hogy hogyan töltöm el én a karácsonyt? Szinte látom Apuskámat, amint szomorúan töprengve rám gondol, Mamuskámat amint könnyes szemmel gondolja el az én karácsonyomat. Látom testvéreimet, amint elterelni akarják szüleim gondolatát, de belsejükben ők is szomorú karácsonyunkra gondolnak. Egyedüli fénysugár a kis unoka, Béluka, aki petyegésével legalább pillanatokra elfelejti, hogy az idei karácsony nem a szeretet ünnepe. Milyen más volt a tavalyi karácsony! Fenyőfa alatt, sáros földön fekvé virrasztottam. Nem jött szememre álom, egyre haza gondoltam. Hallottam az őrségváltásokat, a legközelebbi őr kimért egyhangú lépteit, de az álom reggelig kerülte szemeimet.”⁹

Lysoform reklám

reim. Mi egy sonkát, 3 üveg pezsgőt, teát, süteményt, cukrot, hal és főzelékkonzervet, otkolont,¹¹ lizoformot¹² meg karácsonyfadísz kaptunk. [...] Egy kis karácsonyfát csinál-

A sorokból kitűnik a honvágy érzése és a szerettei hiánya. Az otthonitól merőben eltérő körülményhez kellett alkalmazkodniuk. Sok eszköz nem is állt rendelkezésükre, hogy méltóan ünnepelhessenek. A Jaslóhoz közeli táborhelyen felállított karácsonyfájuk is szegényes volt, amelyről a naplóban így olvashatunk: „Egy élő kis fenyőfát akasztottak tele ronggyal, papírral, üres konzervdobozzal és még két gyertyacsutkát is kerítették rá. Ez volt a mi karácsonyfánk! Mikor a kis fát néztem hazagondoltam. Most mennek a templomba Apuska meg Mamuska, hogy értem imádkozzanak.”¹⁰

A második karácsony a tárgyakat, a kellékeket és az ételmezt tekintve már elviselhetőbbnek bizonyult. „Késő este az ajándékokat hozó szekér is megérkezett. Dohányt, pipát, cigarettát, szipkát, bicskát, erszényt, szappant, füstölt húst, kolbászt, rumot és más apróságot kaptak embe-

⁸ Jaslo (lengyelül), Jassel (németül) egy mai dél-kelet lengyel területen fekvő város.

⁹ MÁRKUS- és BATIZFALVI MÁRIÁSSY LÁSZLÓ: Háborús naplóm I–II. Nyíregyháza, A Magyar Huszár Alapítvány Irattára, 196–197. [MÁRKUS- és BATIZFALVI MÁRIÁSSY]

¹⁰ Uo., 197.

¹¹ Otkolon, azaz kölni víz. „A francia Eau de Cologne (‘kölni víz’) átvétele az eredeti [ódkolon] kiejtés alapján. Az elnevezés alapja a német Köln városban a XVII. század óta készített kiváló illatszert.” Vö. TÓTFALUSI ISTVÁN, Szó-tár-lar: szótárak és lexikonok, Magyar etimológiai nagyszótár, Budapest, Arcanum Adatbázis, 2001. Interneten elérhető: <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-etimologiai-zotar-F14D3/o-o-F33F0/otkolo-F34D8/> (letöltés: 2018.10.24. 20:56)

¹² Lysoform fertőtlenítőszer. A folyékony kálsizappan és a formaldehid vizes oldata. Vö. S. NAGY ANIKÓ: Tudja ön már, hogy mi a Lysoform? A Hadtörténeti Múzeum Értesítője, 2011. 12. sz. 147–152.

tunk, ami bizony nagyon is hadi fa, hiszen a színes rongyokon és papírokon kívül, csak 5 gyertya, pár cigaretta és tábori lap van rajta.”¹³ A katonák praktikus ajándékokat kaptak, ételt, italt, fertőtlenítőszeret. A fertőtlenítő szerepet betöltő illatos kölnivíz ezen felül kö-zérzetjavító ajándék is.

Azt gondolhatnánk, hogy a jobb tárgyi feltételek, a változatosabb élelmiszerek elvi-selhetőbbé tették az ünnep által felerősített negatív érzelmi állapotot, de ez koránt sincs így. „Mégis úgy meg voltunk hatva mind a négyen, hogy egész este ki sem nyitottuk a szánkat. Hazagondoltunk! Bizony szomorú ez, hogy ezt az estét is távol kell tölteni az én jó szüleimtől és testvéreimtől. Annyira szomorú, hogy inkább nem is írok róla.”¹⁴ Az utolsó mondat elhallgatása sokat mondó, hiszen nincsenek szavak, amelyek a bennük dülő érzéseket pontosan kifejezhetnék.

A jeles események kapcsán, amint ezt a karácsony példáján láthattuk, az otthoni szo-kások és hagyományok nem idézhetőek meg teljességgel. Az ünneplők hiányérzetét még inkább fokozhatta azoknak a kellékeknek a hiánya, amely jelképe az adott ünnepnek, mert ezeknek a napoknak „fontos, csaknem mindig jelenlévő sajátossága vizuális elkülö-nítése a hétköznapoktól.”¹⁵ Ezekhez hozzátartozik az ünnepi öltözéktől kezdve a különfé-le szimbólumok használata, mint például karácsonykor a szoba közepén felállított díszes karácsonyfa. Ez pedig átvezet az ünnep sajátos térhasználatához is, amely az emlékezést hivatott még fokozottabban elősegíteni.

Az életükért és hazájukért küzdő katonák napjai szinte egybeolvadtak. Emellett a nyugtalan háborús körülmények közepette nem volt lehetőségük hangolódni, kellően előkészülni az ünnepre. Pedig ez fontos tényező lenne abban az esetben, ha elmélyülten, teljességgel akarja valaki megélni ezeket a különleges napokat az évben.

Az 1916. évi húsvét már jobb hangulatban telt a katonák körében. „Délután nagy sportünnepet rendeztünk a Buli [Bernáth Laci] által épített „Toldi Miklós” stádiumon. Lövésosztályunkon kívül a szomszéd ezredek legénysége is részt vett a versenyeken. Meghívtam az egész hadosztály tisztikarát is, kik közül a hadosztályparancsnoktól kezd-ve nagyon sokan el is jöttek. Főrendező Buli volt, aki a változatos programot is összeál-lította. Volt itt minden, akadályfutás 12 akadállyal, gránátdobás, kötélhúzás, birkózás, ének, zsákba futás, tojás- és lepényevés és sok más mulatságos dolog. Muzsikát Samu cigány bandája szolgáltatott, én meg felvételeket csináltam.”¹⁶ A sportversenyeken kívül jellemzően tartottak még táncversenyeket, díjugrató versenyeket is, amelyek a hangu-latoldásban játszottak nagy szerepet, ez utóbbit Máriássy százados nyerte meg szeretett lova, Spión jóvoltából.

A bajtársiasság érzése, a szép gesztusok értéke még inkább fokozódott az ünnepek alkalmával, ezt olvashatjuk az oroszok emberséges cselekedete kapcsán, amelyet a magyar

¹³ I. m., 314.

¹⁴ Uo.

¹⁵ KAPITÁNY ÁGNES–KAPITÁNY GÁBOR, 2012.

¹⁶ MÁRKUS- ÉS BATIZFALVI MÁRIÁSSY, 331–332.

katonák szintén viszonyoztak. „Húsvét tiszteletére egy pár muszi is átsétált a 9. ezredhez, ahol jót tartották aztán szabadon engedték őket. Mi pedig egy szalonnával, kenyérrrel és borral telt kosarat tettünk ki a muszkaállás elé. Viszonzásul a muzsik, tábori őrsünk elé kosarat tettek, amiben fehér kalács, sonka és báránycomb volt.”¹⁷

Nem egyedüli eset, amely Máriássyékkel történt. A nagy ünnepeket gyakran kísérte hallgatólagos fegyverszünet, ilyenkor a szembenálló felek megálltak a háború hevében, és meglátták az embert az ellenségben. Gyakran ajándékozták meg egymást étellel, tárggyakkal, sokat beszélgettek, játszottak, vagy tartottak tánci bemutatókat. Ezt támasztja alá Pintér István huszárőrnagy 1916-os húsvétjára való visszaemlékezése, közel 11 év távlatából. „A pompás étkezés befejezése után általános dolgokról folyik a szó. Kintről művészi harmonikajáték hallatszik. Megemlítem, hogy milyen szépen játszanak ezen az elég primitív hangszeren. Szó jön a nemzeti dalokról és táncokról. Az egyik tüzérszázados elbeszéli, hogy járt Magyarországon, látta a mi temperamentumos, szép nemzeti táncunkat, a csárdást. Hallott szép bánatos nótákat, könnyed víg népies énekeket s kérdi, hogy láttam-e én az ő nemzeti táncukat, hallottam-e az ő szép, bús nótáikat? Ráfelelem: igen. [...] S az alezredes intézkedésére pár perc múlva a fedezék előtti nagy téren 50 donkozókpár egy félórán keresztül oly bámulatos táncot lejtett, amilyenről annak, aki nem látta, fogalma sem lehet.”¹⁸ A békés időszak hossza frontszakaszonként eltérő lehetett, a lelki feltöltődést követően viszont a nehézséggel kellett számolni, hogy nem térnek vissza a katonák a lövészárkaikba. A magasabb rangú vezetők éppen ezért megtiltották a későbbi kapcsolattartást az ellenséggel.¹⁹

A fontos névnapok és születésnapok szintén lényeges szerepet játszottak a katonák szolgálati ideje alatt. Erzsébet névnap alkalmával Máriássy László szeretett édesanyjára gondolt, róla emlékezett meg.²⁰ Saját névnapját pedig kisebb lakomával ünnepelte társai körében, amely szokás volt a fronton.²¹

Az egyéb kategóriájú ünnepek sorába illik bele a vadászok körében kiemelt fontosságú Szent Hubertus nap²² november 3-án. Ez meghatározó volt Máriássy számára is, a múltbeli emlékeit és saját jelenbeli helyzetét fanyar humorral tárgyalja. „Ilyenkor tartottuk a legszebb lovas ünnepet a hubertusi lovaglást és utána a vadászversenyt. Szép magyar földön, árkon, bokron át vágattunk, a rókát úzó kopófalka nyomába. [...] Egy szép árok láttára nem bírtam lovas vágyamnak ellent állni, hogy legalább egy hubertusi ugrást ne tegyek. Derék jó sárgám nyihogva röppent át az árkon, és legalább egy pillanatra elfelejtette velem, hogy most mi vagyunk az üldözött vadak.”²³

¹⁷ I. m., 332.

¹⁸ RADÁK LAJOS: A m. kir. debreceni 2-ik honvédhuszárezred története 1869–1918. Budapest, 1939, 203–204.

¹⁹ TARJÁN M. TAMÁS, 1914. december 25. Karácsony a fronton. Interneten elérhető: http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1914_december_25_karacsony_a_fronton/ (letöltés: 2018.10.25. 13:48)

²⁰ I. m., 145.

²¹ I. m., 369.

²² Szent Hubertus többek közt a vadászok védőszentje, akinek ünnepét november 3-án tartják. Vö. DIÓS ISTVÁN (főszerk.): Magyar katolikus lexikon V. kötet. Budapest, 2000. Szent István Társulat, 89.

²³ MÁRKUS- ÉS BATIZFALVI MÁRIÁSSY LÁSZLÓ, 130.

IV. Áttekintő gondolatok

Az ünnep természeténél fogva a boldogság és öröm megélésének színtere. Azonban tapinthatóan érezhető, hogy az ünnepek diverzitása ellenére se éltek meg felszabadultan, egyben boldogan ezeket a napokat a fronton szolgáló katonák. A két mondat megállapítása között a feszültség egyértelmű. Ünnep-e az ünnep ilyen körülmények között? S ha igen, akkor milyen jelentőséggel bír a harcoló katonák körében?

Tudták, észben tartották a bergsoni szubjektív idő, élményidő fogságában élő, hol felgyorsuló, hol elviselhetetlenül lelassuló események ellenére is ezeket a különös jelentőségű napokat, és lehetőségükhöz mérten meg is emlékeztek. Az viszont triviális, hogy szeretteik hiányában és a háború sodrában teljességgel megélni nem tudták ezeket az alkalmakat. Egy távolban lévő családtag esetében a személyes jelenlét és az együttlét érzése nem valósulhat meg egy ünnepnapon. A szerettek személyes felköszöntése, éltetése, a közös emlékezés aktusa nem jöhet létre a távolságból adódóan. A távolság kettős értelmében is akadálya volt a méltó ünnepnek. Egyrészt útjában állt a megemlékezésnek a földrajzi distancia, másrészt pedig az otthoniak és a frontvonalban lévők élethelyzete közötti távolság, amely különböző lelkiállapotot eredményez a felekben. Az ünnep lényéből fakadó egymásra hangoltság és odafigyelés gesztusa ezáltal nem valósulhat meg teljességében, csak apró jelei lehetnek, mint például az otthoniak ajándékküldése a fronton szolgáló szeretteknek, rokonoknak.

Egy a sok összeomlott ház közül... 1970. május